

Indledning

HELLE MATHIASEN

Denne antologi skal betragtes som et bidrag til didaktiske og pædagogiske diskussioner om de videregående uddannelsers brug af digitale medier og netbaserede kommunikationsfora som eksempelvis konferencesystemer. Begrebet e-læring bliver brugt i mange sammenhænge og med forskelligt betydningsindhold. I nærværende antologi rummer begrebet ideen om, at multimediale medier og internettet kan understøtte undervisning, læring, samarbejde og informationsudveksling. Det betyder, at e-læring som fænomen kan betragtes som en katalysator og dermed et potentiale, når det drejer sig om undervisningsudvikling og dermed udvikling af lærernes didaktiske kvalifikationer og kompetencer, samt når det gælder udvikling af de studerendes faglige og sociale kvalifikationer og kompetencer.

Hensigten med antologien er, at artiklerne kan opleves som inspirationstekster, og at de dermed kan danne baggrund for diskussioner på eksempelvis seminarer og lærermøder. Desuden skal antologien betragtes som et bidrag til interesserede underviseres egne refleksioner. Gennem eksempler på konkrete anvendelser af multimediale medier og internettet i undervisningen sigter antologien mod at give inspiration til udvikling af undervisningen på videregående uddannelsesinstitutioner. Endvidere kan antologien anvendes som undervisningsmateriale og til selvstændige studier på uddannelser, hvor koblingen mellem begreberne læring, undervisning, didaktik og pædagogik, samt brugen af digitale medier er en del af studiet.

Antologien anlægger et generelt perspektiv på kompetenceudvikling og diskuterer valg af teknologi og tegner et billede af teknologianven-

delsers positivt og negativt erfarede konsekvenser i konkrete undervisningskontekster. De enkelte artikler skal således ses som et tilbud om erfaringsudveksling, hvor brugen af den aktualiserede teknologi diskuteres, og hvor potentialer kobles med faldgruber og barrierer.

Artiklerne sætter fokus på forskellige anvendelseskontekster ud fra det overordnede tema: Digitale mediers mulige potentialer, barrierer og faldgruber med fokus på didaktiske problemstillinger set i relation til kompetenceudvikling. Hver artikel tilbyder pointer, der er knyttet til de konkrete kontekster, hvori det overordnede tema er behandlet og diskuteret.

I den indledende artikel fremlægges en teoretisk ramme, hvori kompetenceudvikling og undervisningstilrettelæggelse kan diskuteres samt et konkret eksempel på et uddannelsesforløb, hvor ændrede roller for studerende og lærere er en konsekvens. Dette tema følges op i den følgende artikel, hvor fokus er på udviklingen af lærerroller. De følgende to artikler tager udgangspunkt i brugen af conferencesystemer i forskellige undervisningsforløb og stiller blandt andet skarpt på e-læringsplatformes generelle muligheder for at facilitere læreprocesser. Dette tema efterfølges af et eksempel på studerendes brug af et conferencesystem i et uddannelsesforløb. Artiklerne diskuterer ud fra forskellige valg af optik og kontekst conferencesystemers muligheder og begrænsninger.

De digitale mediers potentialer samt problemer og faldgruber i forbindelse med en aktualisering af disse tages op i de to følgende artikler ud fra en fokusering på konkrete produkter. Der fokuseres på et præsentationsprogrammets mulige betydning i undervisningen, herunder lærerens og de studerendes roller. Endvidere fremlægges læringsteoretiske perspektiver på brugen af video i forbindelse med synkron og asynkron tilrettelagt undervisning.

Antologien afrundes med artiklen "Kompetencer og kompetencebeskrivelser", som udfolder temaet kompetenceudvikling set i lyset af krav fra det politiske system.

Antologien er skrevet af ti forskere fra Aarhus Universitet. Forskerne har tilknytning til forskningsmiljøer i ind- og udland, og de fælles interesser bundes i et tværvideenskabeligt felt, der har omdrejnings-

punkter i begreberne multimediale medier, kommunikation, læring, undervisning, roller, didaktik og pædagogik. De enkelte artikler tager således udgangspunkt i dette tværvidenskabelige felt, og derudfra fokuserer forfatterne på aktualiserede anvendelser af multimediale medier og netbaserede kommunikationsfora i konkrete undervisningsforløb.

De fremlagte erfaringer diskuteres og perspektiveres med sigte på fortsat udvikling af undervisningen, hvor digitale medier og netbaserede kommunikationsfora betragtes som potentialer for læring.

Introduktion til artiklerne

Antologien indledes med artiklen “Undervisning og kompetenceudvikling – pædagogiske intentioner og studerendes forventninger og forudsætninger” af Helle Mathiasen. Med udgangspunkt i et undervisningsforløb og med et systemteoretisk inspireret fundament diskuteres didaktiske problemstillinger, udvikling af kompetencer, studenterforventninger og deltagerforudsætninger. Det konkrete forløb er blandt andet organiseret som lærer-, gæste- og studenteroplæg, to dages seminarer og projektorganiserede, deltagerstyrede undervisningsforløb. Den centrale problemstilling er formuleret i følgende spørgsmål: Hvordan kan undervisning tilrettelægges og udføres, således at de studerende gives mulighed for at udvikle de i uddannelsen krævede kompetencer?

Helle Mathiasen ser herefter på studenterevalueringer set i et kompetenceudviklingsperspektiv på baggrund af blandt andet et empirisk materiale bestående af evalueringsskemaer og interviews indsamlet i perioden 2003-2005. Der inviteres til diskussion ud fra eksempelvis følgende spørgsmål: Hvilke undervisningsorganisationsformer og anvendte kommunikationsfora kan der argumenteres for, når det eksempelvis drejer sig om intentionen om udvikling af specifikke faglige færdigheder? Manuelle færdigheder? Faktuel viden? Analyseringsevne? Vurderingsevne? Refleksiv tænkning? Nyttænkning? Samarbejdsevne? Selvstændighed? Selvtillid? Ansvarlighed? Og engagement?

Hvordan kan undervisningsmiljøer tilrettelægges, *hvis* undervisningsdifferentiering skal være et didaktisk udgangspunkt på en videregående uddannelse?

Artiklen “Underviserens roller fra centrum til periferi” har sat fokus

på sprogfagernes særlige muligheder, når det drejer sig om at inddrage digitale medier i undervisningen – specielt i forbindelse med færdighedstræning og med inddragelse af princippet om undervisningsdifferentiering. I artiklen stilles følgende spørgsmål: Hvilke roller har fremtidens underviser i det moderne læringsrum? Hvordan kan man udvikle mundtlig sprogkompetence skriftligt? Hvordan arbejder man mest udbytterigt med sprogfærdighed, grammatik og sproglig bevidsthed?

Hanne Leth Andersen har samlet erfaringerne fra udvalgte udviklingsprojekter, der er gennemført de seneste år i ind- og udland. Det teoretiske fundament er hentet fra den lingvistiske forskning, konversationsanalysen og pædagogiske teorier omkring læringsmiljø og lærerroller, og dette er udgangspunktet for diskussionen, hvis omdrejningspunkt er underviserens ændrede rolle. Med konkrete eksempler viser forfatteren, at underviseren indtager en mere perifer, men stadig meget væsentlig rolle, mens den studerende indtager centrum i forhold til egne læreprocesser og dermed udviklingen af kvalifikationer og kompetencer. Artiklen munder ud i følgende spørgsmål til videre diskussion: Hvordan ser fremtidens (sprog)undervisning ud? Hvilke roller skal sprogunderviseren kunne påtage sig? Hvordan lærer man bedst at deltage i en mundtlig dialog på et fremmedsprog? Kan man lære ordforråd og grammatik ved hjælp af netbaserede korpora og konkordanser? Er computeren særligt egnet til (mundtlig) færdighedstræning?

I artiklen “Gider vi e-læring på campus? – Online-undervisningens muligheder og begrænsninger på universitetet” præsenterer Heino Holst Hansen, Iben Kruse Knudsen og Dorte Sidelmann en række konkrete erfaringer fra undervisningsforløb, hvor digitale medier er blevet benyttet sammen med traditionelle undervisningsforløb baseret på tilstedeværelse. Spørgsmålene er blandt andet: Hvordan kan en undervisningsplatform anvendes til mere end blot envejsdistribution af filer og informationer fra underviser til studerende, og har underviserne i det hele taget tid til at bruge e-læring i forbindelse med campusundervisningen?

Med inddragelse af blandt andet Gilly Salmon har artiklen et dobbelt fokus: Det drejer sig både om, hvad e-læringen gør for og ved campusundervisningen, men også hvad campusundervisningen gør for

e-læringen. Endvidere diskuterer artiklen ud fra konkrete erfaringer, hvordan en undervisningsplatform introduceres i en organisation, og hvordan underviserne lærer at bruge platformen i udviklingen af deres undervisningspraksis. Når man indfører nye redskaber, er det ikke blot de nye redskaber, der kommer i fokus. De nye redskaber stiller uundgåeligt spørgsmål til den hidtidige praksis og de hidtidige didaktiske redskaber.

Artiklen afsluttes med følgende spørgsmål til diskussion: Hvordan kan man med blended learning fagligt forankre de studerendes it-kompetencer? Hvilke motivationsfaktorer rummer blended learning, der kan medføre øget studenteraktivitet og interaktion? Hvilke former for efteruddannelse er nødvendig, hvis undervisere skal kunne udnytte og udvikle det didaktiske potentiale i de nye medier? Hvordan vil blended learning ændre underviserens rolle(r) i fremtiden?

Den efterfølgende artikel med titlen “Konferencesystemers potentialer i forhold til projektarbejde – en empirisk undersøgelse af brugen af et konferencesystem” ligger i forlængelse af den rammesætning, der er beskrevet i artiklen “Undervisning og kompetenceudvikling – pædagogiske intentioner og studerendes forventninger og forudsætninger”. Artiklen tager udgangspunkt i spørgsmålet: Hvordan kan konferencesystemer understøtte projektarbejde? I artiklen undersøges, hvordan studerende vælger at anvende et konferencesystem i forbindelse med deres selvstændige projektarbejde.

I artiklen fremlægges en empirisk undersøgelse af to projektgruppers anvendelse af et konferencesystem, og med inspiration fra virksomhedsteorien opstiller Christian Dalsgaard og Helle Mathiasen et analytisk begrebsapparat, der anvendes til at analysere de studerendes aktivitet i konferencesystemet. Formålet er at diskutere pædagogiske potentialer i forbindelse med anvendelse af konferencesystemer specielt i tilknytning til projektarbejde. Diskussionen leder frem til spørgsmålene: Hvordan kan brugen af konferencesystemer understøtte de studerendes kompetenceudvikling? Hvilke roller og funktioner kan underviseren indtage for at fremme denne udvikling? Hvordan kan konferencesystemer understøtte de studerendes selvstændige arbejde?

Med artiklen “PowerPoints potentialer i undervisning og læring” diskuterer Jens Dørup og Bo Fibiger spørgsmålene: Hvor er Power-

Points særlige potentialer og problemer? Hvis man lærer bedst som aktiv, hvordan kan man så sikre, at studenterne er aktive under PowerPoint-præsentationen?

Jens Dørup og Bo Fibiger diskuterer fordele og ulemper ved brugen af et konkret præsentationsprogram. Forfatterne behandler med udgangspunkt i æstetiske og dramaturgiske teorier (Harms Larsen, Laurell) blandt andet samspillet mellem formidler, tilhører, præsentationsprogrammets og de konkrete fysiske rammer. Forfatterne diskuterer endvidere anvendelsen af præsentationsprogrammer i forhold til blandt andet forberedelse af undervisningen, herunder samspil med multimediale udtryksformer som eksempelvis integration af video/lyd og asynkron web-baseret brug.

Følgende spørgsmål behandles: Er der faglige forskelle på PowerPoints potentialer? Hvad karakteriserer forskellene på PowerPoint til undervisning i forhold til forskningsformidling? Hvordan kan en underviser lære at blive en god "PowerPointer"? Hvordan kan de studerendes egne PowerPoint bruges som et lærings- og kommunikationsværktøj? I den sammenhæng diskuteres præsentationsprogrammets erfarede såkaldte "krykke-funktion" for underviseren, og dette perspektiveres gennem en pædagogisk og didaktisk diskussion.

Artiklen afsluttes med følgende spørgsmål som en invitation til diskussion: Hvordan kan et præsentationsprogram som PowerPoint understøtte underviserens intentioner, når det eksempelvis drejer sig om forskningsformidling?

Med titlen "Streaming video og læreprocesser" fremlægger og diskuterer forfatterne Bo Fibiger og Jens Dørup teori og egne praksiserfaringer samt en række scenarier, hvor brugen af streaming video kan danne udgangspunkt for interaktive og læringsmæssige potentialer. Diskussionen finder sted både med udgangspunkt i nogle overordnede teoretiske overvejelser og på grundlag af nogle typiske undervisningsaktiviteter.

Der stilles følgende spørgsmål: Hvor og hvordan kan streaming video gøre en forskel? Hvilke læringspotentialer findes i asynkron streaming video?

De teoretiske overvejelser tager udgangspunkt i streaming videos grundlæggende kvaliteter: visualisering, interaktion og integration, og

med udgangspunkt i karakteristika ved forskellige typer læringsaktiviteter diskuteres, hvordan streaming video kan understøtte forskellige læringsformer. På baggrund af de læringsteoretiske refleksioner introducerer forfatterne en genretypologi for anvendelsen af streaming video i læreprocesser.

Artiklen munder ud i en række både praktiske og teoretiske spørgsmål til overvejelse for undervisere, der ønsker at inddrage streamet videomateriale: Er de eksisterende eksempler på videoforelæsninger udtømmende? Skal der udvikles helt nye fortælleformer i de virtuelle forelæsninger? Hvilke genrer understøtter udvikling af bestemte kompetencer?

Hvad sker der, når en forelæsning skifter modus fra at være kommunikation til at være information? Og mere grundlæggende: Hvilken betydning vil det stigende antal arkiver med et stadig mere omfattende visuelt materiale komme til at betyde for tilrettelæggelsen af læreprocesserne?

Skal vi til at tænke i helt nye rum (både fysisk og metaforisk) og i helt nye arbejdsprocesser?

I artiklen "Kompetencer og kompetencebeskrivelser" diskuterer Arne Kjær og Helle Mathiasen centrale begreber som kvalifikationer, kompetence, læring og undervisning. Endvidere fremlægges en forståelse af begrebet e-læring.

Følgende spørgsmål er udgangspunktet i artiklen: Hvorfor skal vi beskæftige os med kompetencer på de videregående uddannelser? Hvordan kan vi beskrive kompetencer?

Artiklen diskuterer kompetencebegrebet ud fra det politiske systems intentioner og krav til dette begrebs fortsatte udvikling. I den sammenhæng inddrages Bologna-aftalen samt tekster fra Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Endvidere præsenteres og diskuteres specielt kompetencebegrebet ud fra forskellige videregående uddannelsesinstitutioners håndtering af denne begrebsudvikling.

Med et konkret eksempel på en kompetencebeskrivelse diskuteres, hvilke konsekvenser disse beskrivelser kan tænkes at have på måden at tænke uddannelse på. Artiklen afsluttes med følgende spørgsmål: Kan andre begreber end kvalifikationer og kompetencer og den introducerede skelnen mellem disse være mere hensigtsmæssige at arbejde med

på de videregående uddannelser? Hvordan kan fortsat kvalificering- og kompetenceudvikling af undervisere tilrettelægges, så de kan “matche” de nye/anderledes didaktiske fordringer? Hvordan kan de studerende forberedes til nye/anderledes kompetencefordringer, når de starter på en videregående uddannelse? Hvordan kan studieordningsgenren udvikles, så denne kan blive mere informativ for de studerende?